

2. DĚJINY VE FILMU: PŘÍPADOVÉ STUDIE

V několika případových studiích, které navazují na kapitoly z první, teoreticky zaměřené části knihy, se nyní pokusíme prakticky ilustrovat práci s filmem ve výuce. Vycházíme přitom ze zkušeností, které jsme načerpali nejen jako učitelé dějepisu, českého jazyka a občanské výchovy, ale především jako tvůrci učebních pomůcek pro školy a jako lektori vzdělávacích seminářů pro učitele. Cenná pro nás byla též zpětná vazba, kterou nám průběžně poskytovali naši spolupracující učitelé, kteří s filmovými prameny pracují. Pokud jsme doposud didaktické úvahy rozvíjeli spíše v obecné rovině, nyní se otevírá prostor pro jejich konkretizaci.

Následující kapitoly se zaměřují především na české soudobé dějiny. Výběr historických témat ovlivnilo dlouhodobé zaměření Skupiny vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů, která v návaznosti na odborný profil instituce didakticky zpracovává především dějiny druhé poloviny minulého století. Tematické vymezení kapitol tak úzce souvisí se zkušenostmi, které jsme získali v rámci přípravy a praktického testování vzdělávacích DVD a webových aplikací vytvořených v letech 2011 až 2014. Jednotlivé případové studie, jež z těchto rozsáhlejších projektů vycházejí, jsme v *Dějínách ve filmu* seřadili chronologicky.

Výběr témat nemá naznačit žádnou preferenci. Není v tomto smyslu záměrný a odráží se v něm řada vnějších a nahodilých okolností (dostupnost filmů a dalších pramenů). Tematické zúžení v druhé části knihy tak nemá učitelé naznačit, že by se měl více než světovým věnovat dějinám národním či že by se v rámci výuky o stalinismu měl zaměřit především na kolektivizaci. Případové studie nabízejí ilustrativní příklady toho, jak metody rozvinuté v první části *Dějin ve filmu* prakticky aplikovat. Tato užžitá perspektiva

byla při výběru příkladu určující. Předpokládáme, že metody a postupy navržené v případových studiích jsou přenosné i na jiná témata. Záleží především na učiteli, jaké vzdělávací cíle propojí s konkrétní dějepisnou látkou a jaké prameny zvolí pro práci s žáky ve škole. Naše didaktická „kuchařka“ nabízí modelové recepty, které může učitel přejmout, ale též tvůrčím způsobem přetvářet.

První případová kapitola se zaměřuje na filmy, které zobrazují válku. Vychází z DVD *Obrazy války*, které vzniklo v roce 2014. Válečné téma (jedná se především o druhou světovou válku) zastupuje v knize časově „nejvzdálenější“ minulost. Zejména v souvislosti s válkou představuje film dominantní médium, které prostřednictvím populární kultury výrazně utváří historické vědomí dnešní mládeže. V případové kapitole se tuto obraznost, která je produktem zábavního historického průmyslu, pokoušíme využít též „proti srsti“ – ke vzdělávacím cílům. Pracujeme také s dobovými snímky, které nejsou známé a do vydání DVD nebyly ani běžně dostupné.

Druhá případová kapitola se zaměřuje na příběh kněze Josefa Toufara, jenž byl v roce 1950 umučen příslušníky Státní bezpečnosti ve vyšetřovací vazbě. Zde pracujeme v návaznosti na DVD *Historie 1950: Příběhy jednoho zázraku* z roku 2014 s jedinečným filmovým materiálem, který je k dodnes nevyjasněné kauze číhoštského zázraku k dispozici. Jedná se nejen o původní „dokument“ z roku 1950, který vznikl v bezprecedentním počtu téměř čtyř set kopií, ale též o publicistický pořad z roku 1991, jenž zachycuje pamětníky z Číhoště, jak sledují propagandistický snímek v kině a následně jej komentují. Silný a působivý příběh provede žáky několika desetiletími, v nichž případ kněze Toufara v různých souvislostech znovu ožíval. Díky hranému filmu z roku

2004 se nabízí též srovnání jednotlivých žánrů, jež může výrazně přispět k rozvoji dovedností, které zakládají pozici kritického diváka.

Třetí kapitola se věnuje kolektivizaci českého zemědělství a navazuje na DVD *Obrazy (z) kolektivizace*, jež jsme vytvořili v roce 2011. Případová sonda se zaměřuje na velmi bohatou produkci filmů o poválečné transformaci českého venkova, která vznikala ve čtyřech hlavních vlnách. Výchozí jsou snímky spjaté s projektem kolektivizace a poznamenané dobovou ideologií. Na ně navazuje kritický obraz procesu z konce 60. let. Je zajímavé, že se v případě těchto hraných filmů o kolektivizaci často jedná o tvůrce, kteří původně točili agitky v době stalinismu. Následuje přepis kritického obrazu z doby „normalizace“ a následně současná produkce historických dokumentů o proměně venkova. Případová kapitola se zaměřuje zejména na jedinečnou kauzu jihočeských Vyhnanic. O kolektivizaci této vesnice vznikl propagandistický snímek v roce 1952. Jeho tvůrce (Vojtěch Jasný a Karel Kachyňa) se však k tématu opakovaně vraceli. Díky dokumentu z roku 2004 můžeme sledovat nejen vývoj jejich postojů, ale též reakce diváků přímo z dotčené obce.

Poslední kapitola se věnuje době „normalizace“. Vychází z DVD *Česká společnost 1969–1989*, které všechny školy v České republice zdarma obdržely v roce 2013. Jedná se o poměrně rozsáhlou databázi filmových pramenů různorodého typu. Kromě ukázek z dobových hraných filmů a seriálů zde uživatel nalezne nejen současné snímky o této době, ale též původní dokumenty a publicistiku. Všechny prameny jsou opatřeny didaktickým komentářem a doplňují je modelové otázky. Případová kapitola o „normalizaci“ je nejdlejší, neboť i množství filmových obrazů této doby je velmi rozsáhlé. Navíc se jedná

o didakticky obtížně uchopitelné téma. Dějepisná výuka se zde střetává s obrazy, jež šíří populární kultura, a zároveň naráží na živé rodinné vzpomínky. „Normalizace“ představuje minulost, která rezonuje ve veřejném prostoru, což klade zvláštní nároky na její didakticky promyšlenou reflexi ve škole.

Navrhujeme zde různorodá využití rozmanitého materiálu a přihlížíme též k tomu, aby poznávací cíle dějepisné výuky odrážely současné výstupy historiografie soudobých dějin.